

Inledning

I boken *Frågor jag fått om Förintelsen* har Hédi Fried samlat de frågor hon fått och de svar hon gett under sina skolföreläsningar.

I förordet skriver Hédi

"Syftet med boken är att lära oss undvika historiska misstag. Jag hoppas att den kan få alla som läser den att förstå att vi inte är predestinerade att ikläda oss rollen som förövare eller åskådare. Vi som individer har en egen vilja, och ett ansvar, och bara genom att ta det ansvaret kan vi undvika att historien upprepar sig ännu en gång." (sid.10)

I framtagandet av denna lärarhandledning har vi låtit oss inspireras av Hédi Frieds egna tankar om vad skolan kan göra. I kapitlet *Hur kan skolan bidra till att undvika något liknande?* svarar hon att mycket handlar om uppfostran:

"Skolan har en mycket viktig roll i hur morgondagen kommer att se ut. Alla barn kommer inte ur miljöer som har en självklar moralkompass som barnen ärver. Dessa barn har en möjlighet att möta en annan värld i skolan, att träffa lärare som kan väcka frågor barnen inte ens kunde tänka på att de fanns." (sid.132)

"Förintelsen har hänt. Bli den glömd kommer den att hända igen. Därför ska skolan se till att barnen känner till historien, in i minsta detalj, hur det gick till i Tyskland mellan 1920 och 1945." (sid.133)

"För att uppnå riktig förståelse med djup insikt måste undervisningen rikta sig till hjärtat. Vägen dit är att presentera makrohändelser genom mikrovärlden, utgå ifrån enstaka människoöden för att skildra epoken." (sid.133)

"Man behöver peka på individens ansvar för både sig själv och samhället, och hur farligt det är att vara tyst." (sid.133)

Hédi ger flera konkreta tips så läs gärna hela kapitlet för att få inspiration.

Teman

Med lärarhandledningen vill vi underlätta ditt arbete med boken i klassrummet. Vi ger förslag på teman att arbeta med utifrån utvalda kapitel i boken. Syftet med att dela in läsningen i teman är att fokusera på lärdomar och reflektioner som olika kapitel i boken ger upphov till, samt att ge ett avgränsat antal texter att fördjupa sig i.

Teman är **Livet i läger**, **Livet efter kriget** och **Lära för livet**. Till dessa teman och dess kapitel har vi kopplat olika klassrumsuppgifter. Uppgifterna är sorterade utifrån olika fokus; Ta reda på mer, reflektion och estetiskt. Syftet med indelningen är att du som lärare ska kunna välja hur du vill att dina elever ska ta sig an boken utifrån tid, ämne och förkunskaper.

Varje tema omfattar 7–9 olika kapitel men det går naturligtvis att läsa fler och andra kapitel och ändå göra vissa uppgifter. Kopplingar till skolans styrdokument hittar du under en egen flik på vår webbplats.

Klassrumsuppgifter

Till våra teman finns tillhörande klassrumsuppgifter. Uppgifterna ska ses som ett antal olika förslag för hur man kan ta sig an boken och ge inspiration på följdfrågor till de frågor Hédi själv lyfter i sin bok. I lärarhandledningen är klassrumsuppgifterna presenterade med tillhörande syftestext som riktar sig till dig som lärare. Klassrumsuppgifterna finns även på en egen sida på vår webbplats och då är de riktade direkt till eleverna www.levandehistoria.se/klassrummet/hedi-fried/fragor-jag-fatt-om-forintelsen. Det innebär att eleverna, när de jobbar med boken, har tillgång till uppgifterna digitalt och utan syftestexter. Vissa av uppgifterna innebär att eleverna ska söka efter mer kunskap utifrån de faktatexter som finns på vår webbplats. Länkar till dessa faktasidor finns då i direkt anslutning till uppgiften.

En redovisningsform som inte står utskriven som elevuppgift är ”sitting drama”. Den går att applicera på flera av bokens kapitel. Se följande länkar för inspiration:

www.lrbloggar.se/annikasjodahl/sitting-drama-estetiska-uttryck-och-multimodalt-berattande

www.lektionsbanken.se/lektioner/sitting-drama

Före läsningen

Boken och klassrumsuppgifterna blir naturligtvis mer begripliga för eleverna om de har grundläggande historiekunskaper om andra världskriget och Förintelsen. I boken nämns också en hel del bärande begrepp, och det är bra att eleverna har en förståelse för dessa. Oavsett vilket eller vilka teman ni väljer att arbeta med bör eleverna ha lite förkunskaper om situationen i Tyskland då Nazisterna kom till makten, om andra världskrigets förlopp och gärna en inblick i Sveriges agerande under denna tid.

På Forum för levande historias webbplats hittar du fakta och fördjupningssidor om detta:

www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/forintelsen/fakta-om-forintelsen. Med hjälp av dessa sidor kommer eleverna kunna fördjupa sig i några av uppgifterna nedan.

Ett sätt att reflektera över sitt lärande är att göra följande: Innan du och din klass börjar arbeta med boken får eleverna skriva ned sina tankar kring Förintelsen, en slags kortskrivning, om vad de redan vet. Jobba därefter med Hédis bok och låt sedan eleverna skriva igen. Be dem sedan i par eller smågrupper berätta för varandra om något nytt som de lärt sig av att läsa och jobba med boken. T.ex. Har de lärt sig mer? Var det något de aldrig hört förut? Var det något som fördjupade det de redan visste? Var det något som förvånade dem?

Förslag på introducering av boken

Förberedelse för dig som lärare

Förslagsvis läser du som lärare följande kapitel:

- Förordet
- Hur kan skolan bidra till att undvika något liknande?
- Vad är det värsta du varit med om?
- Varför hatade Hitler judarna?

Förslag på upplägg:

Du kan sedan sammanfatta det du läst och använda det i en presentation för eleverna där du introducerar Hédi. Ett förslag är att börja med att visa denna film med Hédi www.levandehistoria.se/klassrummet/hedi-fried samt berätta om hennes bakgrund utifrån de ovanstående kapitlen (*Förordet, Vad är det värsta du varit med om? Varför hatade Hitler judarna?*)

Följande begrepp kan behöva förtydligas utifrån dessa kapitel: Nürnberglagarna, Pilkorsarna i Ungern, gul stjärna, getto, pogrom, Sions vises protokoll, Goebbels-propagandaminister.

För att på bästa sätt kunna ta till sig det Hédi skriver om i boken bör eleverna ha eller få viss kunskap om antisemitism. På Forum för levande historias webbplats finns information om antisemitism.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/judeforfoljelserna-under-1930-talet

Du kan komplettera din genomgång av antisemitism med citat från avsnitten *Förordet, Vad är det värsta du varit med om? Varför hatade Hitler judarna?* (se exempel nedan).

Läs upp citatet nedan, skriv upp på tavlan eller visa på skärm, och be eleverna reflektera över det Hédi skriver utifrån dagens samhälle. Vilka orättvisor har vi vant oss vid? Det är lätt att inte se och inte bry sig om orättvisor om man själv inte tillhör den grupp som blir drabbad. Hur ska vi se till att inte vänja oss?

"En av lärdomarna från Förintelsen lyder: vänj dig aldrig vid orättvisor. En orättvisa är som ett sandkorn i handen, vars vikt inte känns. Men orättvisor har en tendens att öka, de blir fler och fler och snart orkar du inte bära dem." (sid.12)

Återberätta den galghumoristiska historien nedan, alternativt skriv upp på tavlan eller visa på skärm, och be eleverna reflektera över den. Den visar på hur svårt det är att ge ett logiskt svar på varför just judarna blev utpekade. Viktigt är att få dina elever att inse att det kan vara vilken grupp som helst och att det är fördomar och hat som ligger bakom. För att fördjupa förståelsen kan du som lärare lyfta fram antisemitismens historia, och nazisternas retorik, för att visa på att fördomar är svåra att bryta.

"Jakob frågar Daniel: "Vem startade kriget?" Och Daniel svarar: "Judarna och cyklisterna." "Varför cyklisterna?" Frågar Jakob. "Varför judarna?" replikerar Daniel." (sid.17)

Fortsätt diskussionen med att läsa eller visa upp de nedanstående citaten och be eleverna reflektera över det Hédi skriver utifrån begreppen rädsla, hat, fördomar.

"Det paradoxala var att den tyska befolkningen i stort inte var antisemitisk. Det gällde då att fostra fram en antisemitism, och Goebbels, propagandaministern, var mycket påhittig när det gällde metoderna." (sid.20)

"Fördomar cementerades, och varje uppväxande tysk visste att judar inte var människor, de skulle förgöras. Judar var skadedjur som skulle utrotas, judar var en cancerböld på rikets rena kropp, och bölden behövde skäras ut." (sid.20)

"Enkelt svar på frågan: Hitler hatade judarna för att de är judar." (sid.20)

Begreppslista

För att underlätta läsandet finns en begreppslista där ämnesspecifika och bärande begrepp som förekommer i de olika kapitlen förklaras. Den återfinns sist i lärarhandledningen samt på de digitala elevsidorna. Det kan dock finnas en del svåra ord som inte har fått någon förklaring, varför det kan vara bra att du som lärare tittar igenom de kapitel ni ska läsa så att du kan förklara svåra ord för eleverna innan de börjar läsa.

Tema 1. Livet i lägret

Intro

Under detta tema har vi samlat texter ur boken som beskriver lägertiden. Hédi ger en personlig bild av livet i lägret som på ett berörande sätt kompletterar den allmänna historieskrivningen, den lilla berättelsen i den stora berättelsen. Dessa kapitel är viktiga för att förstå de omänskliga förhållandena som rådde i lägret men också hur människor ändå försökte behålla sin värdighet under dessa omständigheter. De ger oss lärdomar om ett av historiens värsta brott mot mänskligheten.

Syftet är att eleverna, efter att ha läst dessa kapitel samt gjort någon eller några av de tillhörande övningarna, ska ha fått fördjupad kunskap om koncentrations- och förintelsläger samt getts möjlighet att reflektera över mänskligt agerande. Vi säger ofta att vi måste minnas Förintelsen så att det inte händer igen. Men tyvärr är det inte så enkelt att endast kunskap om en hemsk händelse i historien gör att vi kan se vår samtid genom den och automatiskt agera för att det inte ska hända igen. Vi måste reflektera över vår samtid, genom historien, se likheter och olikheter, fundera på vad vi kan göra, ta ansvar och agera. Vi bör alltså lära oss **om** historien för att kunna lära oss **av** historien.

Läs följande kapitel

Vad minns du från ankomsten till Auschwitz? Sid. 34-36

Hur var det att leva i lägren? Sid. 39-42

Var man hungrig hela tiden? Sid. 43-46

Vad hjälpte dig att överleva? Sid. 49-51

Blev ni våldtagna? Sid. 59-60

Hur var ni klädda? Sid. 63-65

Blev ni sjuka? Sid. 66-67

Fanns det snälla SS-soldater? Sid. 68-73

Uppgifter

Tema 1. Ta reda på mer-uppgifter:

Uppgift 1a: Ta reda på mer om hur Förintelsen organiserades genom att läsa om de olika stegen i Förintelsen:

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen

– Vilka är de olika stegen?

– Varför tror du att man gjorde det stegvis?

Syftet med uppgiften är att få mer kunskap om processen som ledde till Förintelsen. Syftet är att eleverna ska se hur de olika stegen bidrar till en stark normförskjutning. Att de blir medvetna om de tecken som kan vara första stegen mot en farlig utveckling. Hur man vänjer sig vid orättvisor och hur hat kan normaliseras.

Uppgift 1b: Ta reda på mer fakta om lägerverksamheten genom att läsa:

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen/forintelselager

– Vad fanns det för olika sorters koncentrationsläger?

– Vad var det för skillnad på dem?

– I sin bok räknar Hédi upp namn på olika dödsläger. Välj ett av dem eller något annat läger och ta reda på mer om just det lägret. Varför tror du att nazisterna valde att lägga alla förintelseläger utanför Tysklands gränser?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få mer kunskap om lägerverksamheten och en inblick i det systematiska och industriella mördandet.

Uppgift 1c: I kapitlet *Vad minns du från ankomsten till Auschwitz?* berättar Hédi om doktor Mengele.

– Ta reda på vem han var, vad han gjorde i lägret och vad det innebar att bli skickad till höger respektive vänster.

– Varför tror du att det var en doktor som avgjorde vart de skulle bli skickade?

Syftet med uppgiften är att eleven ska få mer kunskap om en historisk person, en aktör, samt reflektera över hur nazisterna försökte ge sitt agerande vetenskaplig legitimitet.

Uppgift 1d: I kapitlet *Hur var det att leva i lägren?* skriver Hédi att de tyska koncentrationslägren byggdes "för människor som skulle fängslas på obestämd tid på grund av etnicitet, religion eller sexuell läggning. De blev utnyttjade och misshandlade och målet var att bli av med dem." (sid.39) Det var med andra ord inte bara judar som förföljdes och fängslades.

– Ta reda på mer om andra grupper som nazisterna satte i läger genom att läsa dessa länkar:

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/den-nazistiska-forfoljelsen-av-andra-grupper

www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/forintelsen/romer-under-forintelsen

– Vad väcker texterna för tankar och frågor hos dig? Skriv ner dem eller prata med en kompis.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få ökad kunskap om hur nazisterna förföljde, fängslade och mördade människor som tillhörde någon av de grupper som pekades ut som fiender till drömmen om ett starkt och enat folk.

Tema 1. Reflektera över - uppgifter:

Uppgift 1e: När Hédi beskriver livet i lägret förvånas man över att någon kom levande därifrån. Hur förklarar Hédi att hon trots allt överlevde den tiden? Reflektera över det hon skriver tillsammans med en klasskamrat:

"I Auschwitz hände det att jag i min förtvivlan tänkte: Inte en dag till, imorgon kastar jag mig på den elektriska taggtråden. Men sedan kom nästa tanke: det skulle vara att gå nazisternas ärende, det är ju det de vill, bli av med oss." (sid.50)

– Vad tror du Hédi menar med att det skulle vara att gå nazisternas ärende?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få reflektera kring vad som kan få en människa att hitta anledningar att orka leva vidare trots omänskliga förhållanden.

Uppgift 1f: Välj ut ett eget citat från något av de kapitel du läst. Reflektera kring citatet och skriv ner dina tankar:

– Vad väcker det för tankar hos dig?

- Varför valde du just det citatet?
- Hur tolkar du dess innebörd?
- Vad tror du Hédi menade med det?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få möjlighet att djupreflektera över det de läst. Att få formulera de tankar de har kring en text som väckt känslor.

Uppgift 1g: I kapitlet *Hur var det att leva i lägren?* Skriver Hédi om Zählapell.

- Varför tror du att nazisterna tyckte att det var så viktigt att ställa upp och räkna fångarna hela tiden (Zählapell)?
- Diskutera med några klasskamrater.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över den makt som utövades i lägret.

Uppgift 1h: I kapitlet *Vad hjälpte dig att överleva?* finns nedanstående citat:

"Tanken på att vi måste överleva för att efter kriget kunna berätta om allt som hade hänt oss fanns med. Samtidigt tvivlade vi på att någon skulle vilja lyssna." (sid.51)

- Vad tror du Hédi menar med det?
- Kan du komma på någon händelse i vår samtid där citatet eller ett liknande citat skulle passa?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över vikten av att få berätta, att lyssna och bli lyssnad på. Det är viktiga komponenter för att vi inte ska glömma det som hänt men också för att hedra offren. Detta gäller inte bara historiska vittnesmål utan kan kopplas till dagsaktuella händelser.

Tema 1. Estetiska uppgifter

Uppgift 1i: Vilket av alla kapitel du läst berör dig mest?

- Beskriv med ett estetiskt uttrycksmedel vad i kapitlet du finner starkast. Du kan välja att måla, rita, göra kollage eller välja ett foto för att uttrycka det du vill visa.

Syftet med uppgiften är att eleverna utifrån en text välja ett estetiskt uttrycksätt och fritt få uttrycka sina känslor och tankar.

Uppgift 1j: I kapitlet *Hur var ni klädda?* skriver Hédi om att de som var utvalda till att arbeta fick bära kläder med ett gult kors målat på klänningen. I en del läger fick fångarna även olika symboler utifrån vilken grupp nazisterna ansåg att de tillhörde. Att förmedla budskap via symboler kräver att symbolerna är laddade med ett innehåll för att man ska förstå det. Man kan säga att det finns ett symbolspråk. Symboler kan användas i många olika sammanhang och det är ofta effektivt att jobba med symboler om man vill påverka människor på olika sätt.

- Leta upp en symbol som du tycker står för något positivt, har en positiv betydelse, och rita en affisch eller tavla där symbolens budskap framkommer.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få reflektera över symbolspråk och hur man kan lägga in ett budskap i tillsynes enkla symboler. Du som lärare kan gärna visa exempel på t.ex. propagandabilder där symboler används.

Tema 2. Livet efter kriget

Intro

Under detta tema har vi samlat texter ur boken som beskriver livet efter kriget. Hédis beskrivningar av att ha varit med om något så traumatiskt och ändå ta sig tillbaka till livet ger en bild av hur många individer, och även Sverige som stat, tog emot människor då, samt hur det känns att komma som flykting till ett nytt land. Utifrån detta kan man reflektera över identitet, dagens flyktingmottagande och medmänsklighet. Texterna är även en bra utgångspunkt för att resonera kring olika roller; offer, förövare, åskådare, ingripare. Dessa olika former av mänskligt agerande intar vi, frivilligt eller ofrivilligt, i olika situationer. Reflektera över rollernas olika betydelse för en situation och diskutera dem utifrån begreppen handlingsutrymme (frihet), ansvar och normer.

Syftet med temat är att eleverna ska få kunskap om Sveriges agerande efter kriget utifrån en individs upplevelse samt reflektera över dagens samhälle. Tanken är att eleverna genom att reflektera kring framförallt åskådarrollen får ökad handlingsberedskap för att stå upp mot orättvisor i deras egen samtid.

Läs följande kapitel

Varför valde du Sverige? Sid. 85-88

Hur blev ni mottagna i Sverige? Sid. 89-91

Var det svårt att anpassa sig till att leva i Sverige? Sid. 92-95

Hur hanterade du dina trauman? Sid. 96-98

Känner du dig svensk? Sid. 101-104

Känner du igen dig i dagens flyktingar? Sid. 105-107

Hatar du tyskar? Sid. 111-114

Har du träffat en förövare? Sid. 115-118

Hur ofta tänker du på tiden i lägret? Sid. 123-124

Uppgifter

Tema 2. Ta reda på mer-uppgifter:

Uppgift 2a: Ta reda på mer om hur Sverige agerade under kriget när det gällde att hjälpa människor undan nazisternas förföljelser genom att läsa här:

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/judeforfoljelserna-under-1930-talet/kindertransport-att-radda-judiska-barn

– Vad väcker texten för frågor och tankar hos dig? Vad skulle du vilja veta mer om?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få ökad kunskap om flyktinghjälpen under denna tid. Om eleverna själva inte hittar någon fråga de vill veta mer om kan du som lärare lyfta problemet att fly när ingen vill ta emot. Du kan väcka frågan om varför det ofta var privatpersoner och organisationer som bekostade flyktingmottagandet. Och om de kan se några paralleller till flyktingmottagandet idag.

Uppgift 2b: Ta reda på mer om vad som hände under 1930-1950 genom en interaktiv tidsaxel här: www.levandehistoria.se/sverigeforintelsen

- Välj några nedslag och se vad som hände då.
- Fundera på hur Sverige påverkades av det som hände i det tyska riket.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få mer kunskap om tiden 1930–1950 i Sverige i förhållande till Förintelsens historia. Att eleverna ska få reflektera över hur Sverige påverkades men också fundera över Sveriges delaktighet i Förintelsens historia.

Tema 2. Reflektera över - uppgifter:

Uppgift 2c: Efter kriget fanns det mycket hat och skuld. Offer och förövare skulle ju fortsätta leva tillsammans men även alla de som varit åskådare.

- Hur gör man det? Diskutera tillsammans med en klasskamrat eller fundera själv över hur man kan göra på samhällsnivå samt individnivå för att kunna hantera en sådan historia.
- Reflektera tillsammans över vad man kan kräva och förvänta sig av olika parter i form av förlåtelse, skuld och ansvar.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få reflektera över svårigheterna med försoningsprocesser, både på samhälls- och individnivå. Om eleverna har svårt att diskutera kring detta kan du som lärare be eleverna utgå från ett vardagsnära exempel som de upplevt eller hört om.

Uppgift 2d: I de kapitel du läst skriver Hédi både om förövare, offer, åskådare och ingripare. I de situationer hon beskriver är det ganska tydligt vad förövare och ingripare gör och vilken effekt det har.

- Vilken betydelse för Förintelsen hade åskådarna, enligt Hédi?
- Vi har alla varit åskådare någon gång i en situation där någon kränker en annan människa.
- Vilka olika betydelser kan en åskådare ha? Diskutera med en klasskamrat och ge exempel på några olika sorters åskådare och diskutera deras betydelse för olika situationer.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över åskådarens roll i situationer med offer och förövare. Dessa olika former av mänskligt beteende intar vi, frivilligt eller ofrivilligt, i olika situationer. Det är viktigt att reflektera över rollernas olika betydelse för en situation och diskutera dem utifrån begreppen handlingsutrymme (frihet), ansvar och normer.

Uppgift 2e: Hédi skriver att många inte reagerade mot antisemitismen före Förintelsens start. Bland annat berättar hon om en person som heter Martin Niemöller och något han sade:

"När de hämtade kommunisterna sa jag ingenting, jag var inte kommunist. När de hämtade judarna sa jag inte något heller, jag var inte jude. När de hämtade mig fanns det ingen kvar som kunde säga någonting." (sid.106–107)

- Reflektera över vad han menar.
- Diskutera med en klasskamrat om vad som gör att man inte ställer upp för någon annan och vad som gör att man står upp för någon annan. Vad kan spela roll, vad påverkar dig?

Syftet med uppgiften är att eleverna reflekterar över vad som krävs för att stå upp för något och till och med kanske visa civilkurage och ingripa mot orättvisor. I den lättlästa versionen av de mänskliga rättigheterna www.levandehistoria.se/sites/default/files/web_exhibition_all_humans_teachers_guide/fns_allmanna_forklaring_-_kortversion.pdf står det i artikel 29: *"Alla måste hjälpa till för att samhället de bor i ska vara fritt."* Lyft den med eleverna och diskutera vad den innebär. Hur krävande är den? Diskutera med eleverna kring val, handlingsutrymme och ansvar. T.ex. i vilken utsträckning är man ansvarig för de val man gör? Hur påverkas mitt ansvar när det finns yttre omständigheter som begränsar handlingsutrymmet?

Uppgift 2f: I kapitlet *Känner du igen dig i dagens flyktingar?* skriver Hédi att hon känner igen sig i dagens flyktingar och den diskussion som nu förs kring flyktingmottagande. Hon skriver att

"Från början är fördomar en social konstruktion som söker bekräftelse." (sid.106)

- Vad menar hon med det, tror du?
- Fundera över hur kan man upptäcka att man själv har fördomar.
- Tillsammans med en klasskamrat: Kom på tre tips eller en metod för hur man kan hjälpa sig själv med att bli av med fördomar?

Syftet med uppgiften är att eleverna reflekterar över fördomar och vad de gör med oss och den vi har fördomar om. Att eleverna får fundera över hur man kan jobba aktivt med sina fördomar.

Uppgift 2g: I kapitlet *Har du träffat en förövare* skriver Hédi om Martin och Joakim som båda väljer att ta avstånd från sina pappors brott och föra en kamp mot nazismen. Samt om Friedrich som själv varit aktiv nazist men försökt reda ut sitt förflutna. I alla dessa fall betonar hon att de kommit till insikt när de börjat tänka självständigt. Även Hédi själv menar att hon blev fri från sitt hattänkande när hon började reflektera över vad det gjorde med henne.

- Reflektera över vilka som påverkar dig att tycka och tänka på ett visst sätt.
- Diskutera med en klasskamrat om när det är som svårast respektive lättast att tänka kritiskt.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över gruppptryck kontra självständigt tänkande. Att bli medveten om vilka som påverkar en. Att självreflektion är ett sätt att tänka kritiskt. Att det är viktigt att tänka kritiskt för att kunna stå för sina åsikter, oavsett vem som försöker påverka.

Tema 2. Estetiska uppgifter:

Uppgift 2h: I kapitlet *Känner du dig svensk?* resonerar Hédi om identitet. Hon ställer följande frågor; Vem är jag? Var känner jag mig hemma? Var är min tillhörighet?

- Fundera kring dessa frågor utifrån begrepp: Självidentitet (hur man själv identifierar sig) och påklistrad identitet (hur andra identifierar en).
- Rita ditt självporträtt. Vad lyfter du fram för att beskriva dig själv?
- Sätt er i par och rita av varandra. Blev det någon skillnad i porträttet? Varför tror ni att det blev skillnad respektive inte blev det?
- Vad menar hon med *"Det märkliga är att det är så lätt att se sig själv med andras ögon?"*

Syftet med uppgiften är att eleverna reflekterar över identitet i olika former. Självidentitet (så som jag definierar mig), bindestrecksidentitet (jag = svensk - norsk - fotbollsspelare - mamma), påklistrad identitet (någon annans definiering av vem jag är).

Uppgift 2i: Låt er inspireras genom att läsa Martin Niemöllers citat:

"När de hämtade kommunisterna sa jag ingenting, jag var inte kommunist. När de hämtade judarna sa jag inte något heller, jag var inte jude. När de hämtade mig fanns det ingen kvar som kunde säga någonting." (sid.106–107)

Titta sedan på följande filmklipp: www.levandehistoria.se/film/simhallen

Börja övningen med att i par diskutera olika roller i denna situation; offer, förövare, åskådare, hjälpare. Vad innebär de olika rollerna och vilka olika betydelser har de för händelsen?

– Diskutera vidare med ett annat par (så att ni blir fyra personer) just den här specifika situationen utifrån begreppen handlingsutrymme (frihet), ansvar och normer: Vad kan man göra? Vilket ansvar har man? Vad finns det för normer?

– Gör nu om slutscenen till filmen så att hon som berättar inte bara säger "Oj vad det var varmt här..." utan istället ingriper på något sätt. Ni kan spela upp slutet som en kort pjäs eller bara skriva ner replikerna som ett filmmanus.

Syftet med uppgiften är att få eleverna att reflektera över rollernas olika betydelse för en situation och diskutera dem utifrån begreppen handlingsutrymme (frihet), ansvar och normer. Syftet är också att resonera tillsammans kring de tankar eleverna har om olika handlingsalternativ i en svår situation. Det är viktigt att du som lärare har tittat på filmen innan så att du vet vad den handlar om, det finns risk att den triggar igång starka känslor eller igenkänningskänslor.

Tema 3. Lärdomar för livet

Intro

Under detta tema har vi samlat texter ur boken som kan ge oss lärdomar av historien. Att reflektera över samtiden genom historiens glasögon kan ge handlingsberedskap inför framtiden. Att jobba med sitt historiemedvetande är viktigt för alla. Hédi ger en personlig bild av de lärdomar vi kan dra av Förintelsen och varför de är viktiga i dag och i framtiden. Texterna samt de tillhörande övningarna ger möjlighet till diskussioner och reflektioner över det farliga med intolerans mot olikheter, fördomar, hatbudskap och åskådare. Samt varför det är viktigt med tolerans, civilkurage, kritiskt tänkande och att inse att man har ett val och ett ansvar att upprätthålla de demokratiska principerna i vårt samhälle.

Syftet är att eleverna efter att ha läst dessa kapitel samt gjort någon eller några av de tillhörande övningarna ska få fördjupad kunskap om, och möjlighet till att reflektera kring, mänskligt beteende utifrån både en historisk kontext och sin egen samtid. Förhoppningen är att dessa reflektioner ska ge eleverna en ökad handlingsberedskap.

Läs följande kapitel

När förstod du att din familj var i fara? Sid. 24-26

Hur kunde ett helt folk ställa upp bakom Hitler? Sid. 27-29

Vad fick dig att börja föreläsa? Sid. 99-100

Har du varit utsatt för nynazister? Sid. 108-110

Efter allt detta tror du på Gud? Sid. 129-131

Vad kan vi lära oss av Förintelsen? Sid. 137-142

Skulle det kunna hända igen? Sid. 143-145

Uppgifter

Tema 3. Ta reda på mer-uppgifter:

Uppgift 3a: Hédi skriver mycket om antisemitism, hat mot judar. Läs mer om det och om andra former av rasism som drabbar olika grupper i samhället här:

www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/rasism-intolerans/intolerans-mot-olika-grupper

– Vilka likheter och skillnader kan du se i de olika rasismerna (nämna minst två)?

– Jobba i par: fundera över hur man skulle kunna göra för att "avskaffa rasismen". Skriv en tipslista och diskutera vad som skulle krävas av individen respektive samhället för att förändringar ska kunna ske.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska få mer kunskap om rasism mot olika grupper i samhället och att de ska försöka hitta sätt att motverka rasism.

Uppgift 3b: Ta reda på mer om processen som bidrog till att folkmord kom att bli en juridisk definition, ett brott som ansvariga politiker kunde straffas för genom att läsa mer här:

www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/manskliga-rattigheter/folkmordskonventionen

www.levandehistoria.se/folkmordskonventionen-en-historisk-introduktion/ett-brott-utan-namn

www.levandehistoria.se/folkmordskonventionen-en-historisk-introduktion/forintelsen-anas-runt-hornet

www.levandehistoria.se/folkmordskonventionen-en-historisk-introduktion/forsta-steget-mot-en-folkmordskonvention

www.levandehistoria.se/folkmordskonventionen-en-historisk-introduktion/harda-forhandlingar-mellan-staterna

www.levandehistoria.se/folkmordskonventionen-en-historisk-introduktion/hoga-forvantningar-pa-fn

- Vem var det som arbetade för att folkmord skulle bli ett brott och varför tyckte hen det var viktigt?
- Vilka problem stötte hen på?
- Skriv en sammanfattande text som beskriver hens kamp. Avsluta texten med dina egna åsikter och tankar kring vad en människa kan göra för att förändra något.
- Förintelsen var inte det första folkmordet som skett i historien. Fundera över varför det inte funnits straff för detta tidigare och varför det är viktigt att ha en speciell lagstiftning kring detta.

Syftet med uppgiften är att eleverna får mer kunskap om mänskliga rättigheter och folkmordskonventionen. Att de funderar över olika anledningar till att folkmord förekommit tidigare men inte varit straffbart, samt vikten av straffbarhet.

Uppgift 3c: I kapitlet Hur kunde ett helt folk ställa upp bakom Hitler? skriver Hédi om att Hitler spelade på känslor i sin antisemitiska propaganda. Det finns en hel del knep för att påverka människor att tycka, tänka och agera på ett visst sätt. Ibland kallar man det för knep för att påverka eller propagandaknep.

Läs mer om knepen här:

www.levandehistoria.se/sites/default/files/wysiwyg_media/bilaga_efterarbetsmaterial_12_vanliga_knep_0.pdf

- Fundera i par över varför knepen är effektiva.
- Vilket knep påverkas du mest av? Diskutera med varandra.
- Berätta för varandra när ni upplevt ett sådant knep. Ge ett exempel.

Syftet med uppgiften är att få mer kunskap om olika knep för att påverka och varför de är effektiva. Att få ökad medvetenhet kring dessa knep kan göra det lättare att upptäcka när man blir utsatt för påverkan. Vill ni jobba mer fördjupat med propaganda finns det ett webbmaterial här:

www.levandehistoria.se/klassrummet/propaganda-risk-paverkan

Tema 3. Reflektera över – uppgifter:

Uppgift 3d: Hédi skriver mycket om att reagera mot orättvisor. Bland annat skriver hon att *"Reaktioner mot orättvisor måste komma när dessa är i sin linda."* (sid.26)

- Vad menar hon med det, tror du?
- Håller du med? Varför, varför inte?
- Vilka orättvisor ser du idag som vi inte reagerar eller reagerar tillräckligt emot?
- Skriv ner dina svar eller diskutera med en klasskamrat.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över hur lätt det är att vänja sig vid begränsande och

orättvisa normer. Att reflektera över dagens orättvisor och hur svårt det kan vara att se dem om man inte själv blir utsatt för dem.

Uppgift 3e: I kapitlet *Vad fick dig att börja föreläsa?* skriver Hédi att hon inte vill att vi ska glömma de som föll offer för Förintelsen men också för "att kommande generationer ska ta till sig lärdomarna av Förintelsen, att de inte ska behöva uppleva något sådant som jag har upplevt." (sid.99–100) Detta är en form av historiebruk. Hédi menar att vi kan bruka, använda, historien för att det inte ska hända igen.

- Reflektera över hur och vad kan vi lära av Förintelsen.
- Reflektera över på vilket sätt Hédis bok kan bidra till att öka din vilja att agera för alla människors lika värde.
- Sätt er i smågrupper och berätta era reflektioner för varandra.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska utveckla sitt historiemedvetande och reflektera över historiebruk. Att få reflektera över hur då och nu hänger ihop och hur det kan hjälpa en att orientera i framtiden. Fundera också över Hédis historiebruk, hur historien har använts och kan användas. Det kan vara bra att eleverna får förståelse för hur historia kan användas, att historien både kan brukas för förändring i positiv riktning samt "missbrukas". Här finns en kort film om historiebruk som ni kan titta på tillsammans.

www.levandehistoria.se/film/historiebruk-pa-3-minuter

Uppgift 3f: I kapitlet *Efter allt detta tror du fortfarande på Gud?* skriver Hédi om att vi har en moralkompass.

- Vad tror du hon menar med det?
- Håller du med om att vi alla har en moralkompass?
- Och om vi alla har det, vilket ansvar har vi då för att reagera mot omoraliska handlingar?
- Hédi skriver också om att den gyllene regeln "Gör inte din nästa det du inte vill att han skall göra dig" (sid.131) finns i alla religioner och på alla språk och att om alla människor följde den skulle vi leva i en bättre värld.
- På vilket sätt menar hon att den gyllene regeln kan hjälpa oss?
- Håller du med henne? Varför, varför inte?

Skriv ner dina svar.

Syftet med uppgiften är att eleverna ska reflektera över moral och om vi alla har en inbyggd moralkompass. Vad skulle det innebära i så fall i form av ansvar för att agera mot omoraliska handlingar? På vilket sätt kan den gyllene regeln hjälpa oss.

Uppgift 3g: I kapitlet *Vad kan vi lära oss av Förintelsen* skriver Hédi följande:

"Karismatiska ledare utnyttjar folkets missnöje med rådande förhållanden. De erbjuder enkla svar på komplicerade frågor och en utopisk framtid av evig lycka. Dessa falska profeter låter så övertygande att det är lätt att bli fångad. Först långt senare märker man att dessa löften hade ett pris." (sid.137–138)

Det Hédi beskriver är att karismatiska ledare använder sig av rädsla, drömbilder och förenkling för att påverka människor. Dessa tre sätt är effektiva om man vill påverka folk att tycka, tänka eller agera i en viss riktning.

Diskutera i par och sen i helklass följande frågor:

- Tror du att de tre knepen rädsla, drömbilder och förenkling är effektiva sätt när man ska försöka påverka någon

att tycka, tänka eller agera på ett visst sätt? Varför? Varför inte?

– Vad kan det finnas för problem med att använda sig av rädsla, drömbilder och förenklingar när man ska påverka folk?

– Kan du ge något exempel från idag då dessa knep för att påverka människor används?

Syftet med uppgiften är att eleverna ska bli medveten och reflektera över några effektiva knep för påverkan. Knepen var vanliga då men även nu.

Tema 3. Estetiska uppgifter:

Uppgift 3h: Nedanstående citat från Hédi finns i kapitlet Vad kan vi lära oss av Förintelsen:

"Lär er av min och andras erfarenheter. Det är en svår konst, men det är det enda sättet att besparas den smärta som vi utsattes för under Förintelsen." (sid.137)

"Vad är det jag har lärt mig som jag vill ge vidare? Först och främst att vi människor är lika." (sid.139)

"Ingen bestämmer över en annan, varken pengar eller etnisk tillhörighet får utgöra anledning till att behandla någon illa." (sid.140)

"Det är viktigt att komma underfund med sina egna fördomar. Ett sätt att göra det är att så snart man känner motvilja mot någon ställa sig frågan, varför? Att rannsaka sig och upptäcka ursprunget till känslan." (sid.141)

"Var och en av oss har ett ansvar, både för samhället vi lever i och för oss själva." (sid.141)

"Att man inte ska vara en föröware är självklart, men man får inte heller vara en åskådare, det gör en lika skyldig som förövaren." (sid.142)

– Välj ett eller flera av citaten som du tycker är extra viktigt/a och gör ett konstverk med text och bild (tex. kan du jobba med Paint, göra kollage av tidningar, en kort mobilfilm eller liknande). Eller en sång (text och ljud).

– Försök att förmedla varför det hon skriver är viktigt för oss i dag i ditt verk.

Syftet med uppgiften Syftet med uppgiften är att reflektera över en textrad och försöka visualisera budskapet.

Uppgift 3i: I kapitlet Skulle det kunna hända igen? skriver Hédi följande:

"Nya generationer måste ständigt påminnas om forna brott. Uppfostrare av den unga generationen, föräldrar och lärare, förmedlar dessa till sina barn och elever med hjälp av historieböcker, minnesmärken och museer. Om kunskaperna bara vänder sig till hjärnan glöms det lätt bort. Förmedlingen måste ske på ett sätt att den når hjärtat där den kan väcka känslomässig inlärning." (sid.144)

Det Hédi pratar om är historiebruk, vi måste använda historien i syfte att lära oss arbeta mot övergrepp, förföljelser och brott mot mänskligheten.

– Välj en historisk händelse/berättelse som Hédi skriver om i sin bok.

– Gör ett minnesmärke över denna händelse/berättelse. Använd dig av ett estetiskt uttrycksätt t.ex. gör en tavla,

bygg med lera, rita en staty m.m.

– Ställ ut era olika minnesmärken i en utställning och presentera händelsen/berättelsen bakom den samt vad du tycker man kan lära sig av detta minnesmärke.

Syftet med uppgiften är att eleverna får utöva historiebruk och reflektera över det. Du som lärare kan gå igenom olika historiebruk innan eleverna börjar jobba. Här finns en kort film om vad historiebruk är: www.levandehistoria.se/film/historiebruk-pa-3-minuter Det kan vara bra att eleverna får förståelse för hur historia kan användas, att historien både kan brukas för förändring i positiv riktning samt ”missbrukas”.

Begreppslista:

Antimuslimism: Hédis ord för hat mot muslimer. Ett annat ord för detta är islamofobi.

www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/islamofobi

Antisemitism: Hat mot judar.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/judeforfoljelserna-under-1930-talet/antisemitism

Antiziganism: Hat mot romer. www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/antiziganism

Ateist: Någon som inte tror på gud.

Aufseherinnen: Kvinnlig vakt i koncentrationslägren.

Baracker: Där fångarna bodde i lägren.

Bergen-Belsen: Ett koncentrations- och krigsfängeläger i det nazistiska Tyskland.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen/koncentrationslager/bergen-belsen

Blockäldsten: Den fånge som hade ansvar för ordningen i baracken.

De ungerska gendarmerna: De ungerska poliserna.

Fundamentalism: Att tro på något väldigt bokstavligt, och inte tillåta att det ifrågasätts eller tolkas på olika sätt. Översätts ofta med extremist.

Förintelseförnekare: De som förnekar att Förintelsen har hänt eller hävdar att den inte gick till på det sätt och i den omfattningen som forskningen bevisat.

Förintelseläger, arbetsläger, koncentrationsläger, dödsläger, utrotningsläger: Olika former av läger som nazisterna anlade för att samla fångar i.

Läs mer här: www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen/forintelselager

Försoningsdagen: Judisk högtid.

Gaskammaren: De rum i lägret där man låste in fångar och dödade dem genom att släppa in gas.

Genocide: Det engelska ordet för folkmord.

Getto: De områden i en stad där man samlade judarna och tvingade dem att bo och leva där.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen/ghetton

Gettopolis: Polis som jobbade i ett getto. Getto var de områden i en stad där man samlade judarna och tvingade dem att bo och leva i.

Hakkors: Gammal sol- eller lyckosymbol som använts i många kulturer och som nazisterna använde som sin "partisymbol".

Hitlerjugend/Bund Deutcher Mädler: Nazistiska ungdomsorganisationer för pojkar respektive flickor i nazityskland.

Hitlers tusenåriga dröm: Hitlers dröm om att hans nazistiska rike skulle finnas i tusen år.

Internerings: Fängslandet.

Karantän: Isolering av människor (eller djur) om man misstänker att de bär på en farlig smitta.

Karikerades: Avbildades på ett nedsättande sätt. Judarna karikerades i såväl bild som text.

Krematorier: Där man brände kroppar.

Lottor: Lottakåren är en frivillig försvarsorganisation för kvinnor, de som är medlemmar här kallas Lottor.

Lägerkommendanten: Den som var ansvarig för ordningen i lägret.

Nazismen: Nationalsocialism, en politisk rörelse och ideologi som var idémässig grund för det tyska nazistpartiet NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) under 1933–1945.

Nazistförbrytare: En nazist som utsatt andra människor för brott.

Nazistjägare: Människor som efter kriget letat upp nazister för att ställa dem till svars för sina handlingar.

Rasblandning: Ett begrepp som historiskt använts för att beskriva par från olika så kallade mänskliga raser som gifter sig, inleder ett förhållande, eller skaffar barn. Begreppet anses idag rasistiskt, då det inte finns några vetenskapliga bevis för att det finns olika människoraser utan forskningen visar på att det bara finns en människoras; homo sapiens.

Reviren: Dit de sjuka fördes.

Sinnessjuka: Det man kallade psykiskt sjuka förr i tiden.

SS: Förkortning för tyska Schutzstaffel som betyder ungefär skyddstrupp. I nazityskland var SS en militär styrka som bland annat hade ansvar för delar av koncentrationslägren.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/ett-tyskland-som-formades-till-nazityskland/ss-schutzstaffeln

Traumabearbetning: När man försöker behandla psykisk chock som uppstått på grund av en svår händelse.

Tyfus: Ett samlingsnamn på ett flertal olika sjukdomar som orsakas av speciella bakterier, rickettsiabakterier.

Utrotningsläger: Läger som nazisterna anlade för att samla fångar i som man sedan ville ta livet av för att utrota den gruppen av människor. Läs mer här: www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/forintelsen/forintelselager

Världsjudendomen: En konspirationsidé där man tror att judarna håller på att ta över världen.

Zyklon B: Vätecyanid, en gas som användes för att döda människor i olika förintelseläger.

Wehrmacht: Försvarsmakten i nazityskland 1935–1945.

Weimarrepubliken: Namnet på den period i Tysklands historia från 11 augusti 1919, då en demokratisk och parlamentarisk författning rådde i landet, till 1933 då Nazisterna gör Tyskland till en diktatur under ledning av Adolf Hitler. Har fått sitt namn efter den tyska staden Weimar där författningen skrevs.

www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/ett-tyskland-som-formades-till-nazityskland/weimarrepubliken

www.levandehistoria.se

FORUM
FÖR
LEVANDE
HISTORIA

 Axel
Johnson

